

UITBREIDING GOLFBAAN "DE HOOGHE VORSSEL"

natuuronderzoek

actualisatie

colofoon

1 juni 2012

- tekst	dr. A.J. M. Schenkeveld
- productie	bureau Schenkeveld Visstraat 1, 4101 AC Culemborg Telefoon: 0345- 534245, Mobiel: 06-28307831 Email: bramschenkeveld@ziggo.nl
- opdrachtgever	Van Eerd Golf bv, Nistelrode
- contactpersonen	Andre van Heumen van Van Eerd Golf bv Gerard Overkamp van To Interface, Vught

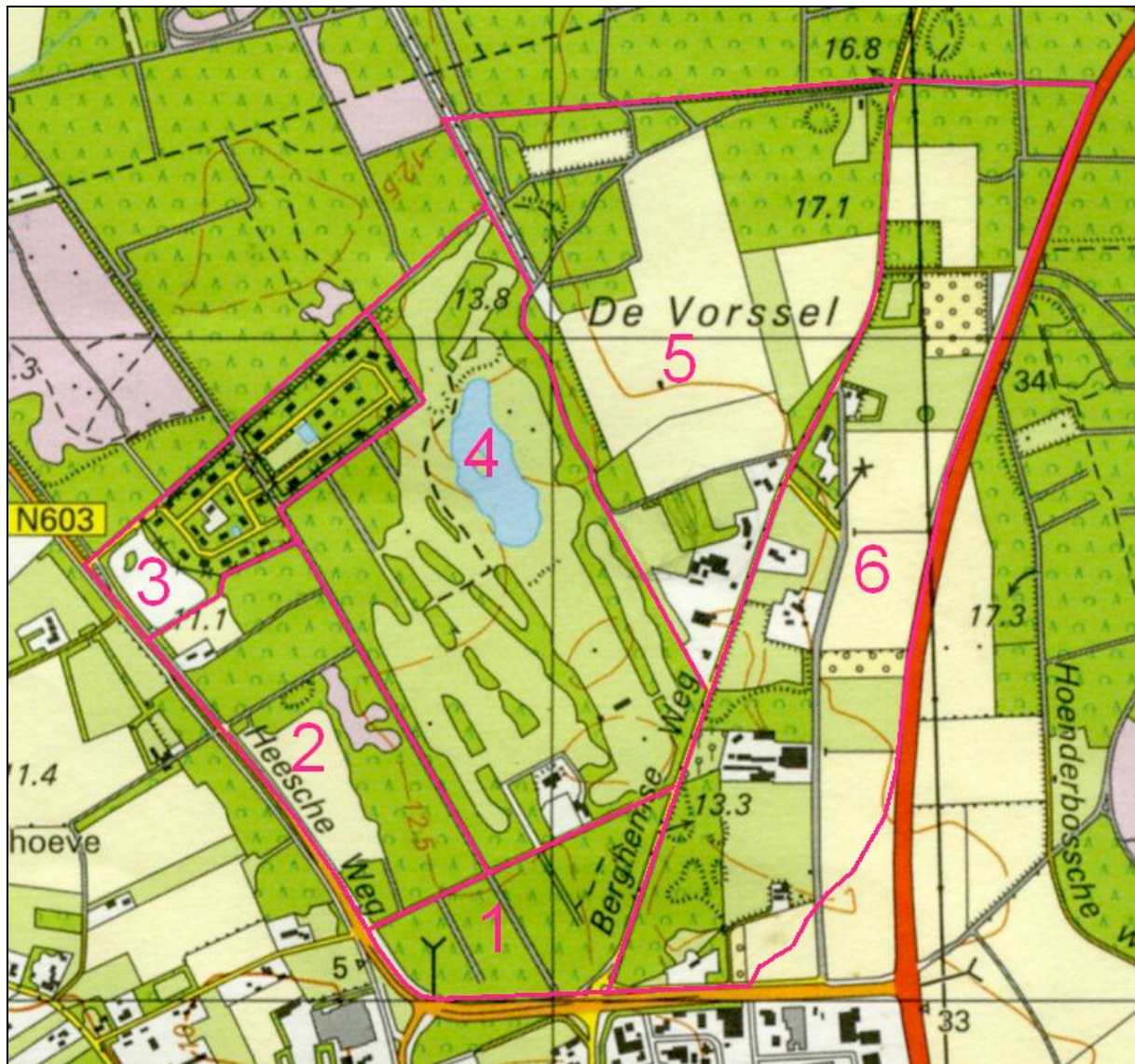
1 Inleiding

Initiatief

Van Eerd Golf bv is van plan de huidige 9-holes golfbaan De Hooge Vorssel te Nistelrode om te vormen tot een volwaardige 18-holes wedstrijd baan. Omdat de uitbreiding voor een klein deel in de ecologische hoofdstructuur van Nederland (EHS) en voor de rest in de Groenblauwe mantel van Noord-Brabant (Structuurvisie Noord-Brabant, 2011) komt te liggen, is ook ruimte nodig voor natuurcompensatie en landschapsinvestering. Ten behoeve van deze herinrichting is het nodig inzicht te krijgen in de verspreiding van de natuurwaarden in het gebied.

Het uitbreidingsgebied ligt zowel ten oosten als ten westen van de huidige baan. Het betreft voornamelijk agrarisch gebied, maar omvat ook een MOB-terrein en productiebos.

Het onderzoeksgebied is inclusief de huidige baan ca. 100 ha groot (zie figuur 1).

figuur 1: ligging onderzoeksgebied (roze omlijnd) en deelgebieden (roze omlijnd en genummerd 1-6)

In het definitief ontwerp vindt er uitbreiding van de golffunctie plaats in de deelgebieden 3 en 5. Verder wordt in het bestemmingsplan in deelgebied 4 een duidelijker scheiding tussen de functies natuur en golf gemaakt. In de deelgebieden 5 en 6 wordt een deel van de landbouwgronden omgevormd naar natuur. Alleen de deelgebieden 1 en 2 blijven ongemoeid (geen bestemmingswijziging).

De herinrichting van het gebied vereist een bestemmingsplanwijziging. Hoewel het niet meer verplicht is, is vanwege de gevoeligheid van het initiatief besloten voorafgaand aan de bestemmingsplanwijziging een mer-procedure te volgen. Ten behoeve van de mer en het nieuwe bestemmingsplan is al eerder

door bureau Schenkeveld in 2007 een natuuronderzoek uitgevoerd¹. Dit onderzoek heeft de verspreiding van met name de soortengroepen vaatplanten, dassen, vleermuizen, broedvogels, amfibieën, reptielen, dagvlinders, sprinkhanen in beeld gebracht. Deze groepen zijn dan ook de focus van dit vervolgonderzoek.

Deze notitie is het verslag van een zo volledig mogelijke inventarisatie van de flora en fauna van het onderzoeksgebied. Het onderzoek moet inzicht geven in de aanwezigheid van beschermde natuurwaarden in het plangebied en (wijde) omgeving. Deze kunnen een juridische en/of planologische belemmering zijn voor de goedkeuring van het plan.

Naast aandacht voor beschermde soorten is getracht ook de verspreiding van andere bijzondere soorten in beeld te brengen. Bijzondere soorten zijn in de eerste plaats bedreigde en/of zeldzame soorten. Daarnaast worden zowel landelijk als provinciaal zogenaamde aandachtsoorten onderscheiden. Dergelijke aandachtsoorten wijzen op bepaalde milieuomstandigheden, bijvoorbeeld kwelindicatoren, of zijn gidssoort van natuurbeleid.

Het is de bedoeling om op basis van de inventarisatie van bovengenoemde soorten tot een natuurwaardering per deelgebied en/of habitattype te komen. Deze natuurwaardering moet randvoorwaarden en uitgangspunten opleveren voor het definitief ontwerp. De belangrijkste natuurwaarden zullen moeten worden gespaard. Verder moet duidelijk worden waar in het onderzoeksgebied de beste natuurontwikkelingsmogelijkheden liggen en hoe deze moet worden gefaciliteerd.

De resultaten zullen zoveel mogelijk per deelgebied worden gepresenteerd.

2 Methode

Het plangebied is in het voorjaar van 2012 en de zomer en herfst van 2011 door verschillende onderzoekers bezocht. De inventarisatiemedewerkers zijn Hub Cuppen (amfibieën, reptielen, dagvlinders, libellen en sprinkhanen), Frank Mertens (vleermuizen, roofvogels, uilen en spechten), Marc Moonen (dassen) en Bram Schenkeveld (broedvogels, vaatplanten). Deze veldbezoeken hadden tot doel de inventarisaties van 2007 te actualiseren. In 2007 is ook gebruik gemaakt van de broedvogelinventarisatie uit 2006 van het bureau natuurverkenningen van de provincie Noord-Brabant. Tenslotte zijn toen ook via het natuurloket de gegevens van Stichting EIS-Nederland (libellen, sprinkhanen) en RAVON (amfibieën, reptielen en vissen) verkregen. Ook deze gegevens zijn in de hieronder vermelde tabellen verwerkt.

Waarnemingen die exclusief in 2011 en 2012 zijn gedaan, worden **vet** gedrukt getoond.

3 Gebiedsbeschrijving

Het gebied tussen Nistelrode en Heesch ligt op de Peelhorst niet ver van de Peelrandbreuk. De breuk scheidt de Peelhorst van de Centrale Slenk en is iets ten westen van de Heesche Weg tussen Donzel en Hooge Wijst duidelijk zichtbaar in het terrein aanwezig. In deelgebied 6 loopt onder de draden van de hoogspanningsmasten een breuk, die in het terrein minder duidelijk zichtbaar is.

Het gehele onderzoeksgebied ligt op een Maasterras uit het Saalien. Door haar geëxponeerde ligging is het in het Weichselien niet bedekt met dekzand en liggen de grofzandige en grindrijke rivierafzettingen (Formatie van Veghel) aan de oppervlakte. De grindrijke bovengrond is op veel plaatsen in het onderzoeksgebied (deelgebieden 2, 4, 5 en 6) gewonnen t.b.v. de bouwnijverheid. Het oorspronkelijke maaiveld helt van noordoost naar zuidwest en verloopt van 17 naar 11 m NAP (= ca. 5 ‰).

De bodem is droog en schraal door de relatief hoge ligging en het grove bodemmateriaal. Het bodemtype op de niet-vergraven bos- en heidegronden is een haarpodzolgrond. De landbouwgronden van De Vorssel (deelgebied 5) hebben vanwege eeuwenlange plaggenbemesting een dikke minerale eerdlaag (oud-bouwlanddek) en moeten getypeerd worden als zwarte enkeerdgrond. Dit geldt ook voor deelgebied 6. Het zuidoostelijk deel hiervan behoorde eens tot oude akkercomplex rond Nistelrode.

---

¹ Schenkeveld, A.J.M., 2007: Uitbreiding Golfbaan 'De Hooge Vorssel' natuuronderzoek; bureau Schenkeveld, Culemborg.

Het huidige landgebruik buiten de golfbaan is divers: agrarisch (deelgebied 2, 5 en 6), militair (deelgebied 3), bosbouwkundig (alle deelgebieden), industrieel (opslag; deelgebied 3 en 5) en wonen (deelgebied 2, 5 en 6). De meeste functies presteren matig of zijn net opgehouden te bestaan. De meeste landbouwpercelen worden gebruikt voor de snijmaisteelt. Drie kavels bestaan uit grasland, waarvan er twee beweid wordt. De andere wordt gemaaid. Verder worden twee kavels voor de boomteelt gebruikt (deelgebied 6).

Het MOB-terrein is recent verlaten. De gebouwen zijn afgebroken. Het hekwerk en de ontsluiting zijn nog grotendeels intact.

Het bos bestaat vooral uit jonge dennenopstand. Door vergraving is het maaiveld in het bos plaatselijk zeer geaccidenteerd. De meeste percelen zijn bosbouwkundig verwaarloosd. Er is topbreuk, veel dood hout en een dunningsachterstand.

Het bedrijfsterrein aan de Heesche Weg werd gebruikt voor de opslag van plastic vaten. Ook de bedrijven aan de Berghemse Weg hebben/hadden een opslag- en transportfunctie.

Het plangebied telt een tiental woningen, vooral gesitueerd aan weerszijden van de Berghemse weg.

4 Natuurwaarden

Vaatplanten

Onderstaande tabel geeft een alfabetische opsomming van alle in het gebied aangetroffen meer bijzondere plantensoorten met in de daaropvolgende kolommen of ze een beschermde status hebben (1-3), of ze op de nationale lijst van bedreigde soorten staan (EB, BE, KW, GE), en het deelgebied waarin ze zijn aangetroffen. De deelgebieden, waarin de betreffende soort alleen in 2011 is aangetroffen is **vetgedrukt**.

De lijst is gebaseerd op 2 veldbezoeken, t.w. 18 juni 2007 en 17 oktober 2011.

Wetenschappelijk naam	Nederlandse naam	F&fwet	Rd_1st	Deelgebied					
				1	2	3	4	5	6
Anthoxanthum aristatum	Slofhak		GE					x	
Campanula rotundifolia	Grasklokje	1				x		x	x
Epipactis helleborine	Brede wespenorchis	1			x	x	x		
Filago minima	Dwergviltkruid		GE				x	x	
Genista pilosa	Kruipbrem		KW					x	x
Illecebrum verticillatum	Grondster		GE				x		
Lythrum portula	Waterpostelein								x
Potentilla anglica	Kruipganzerik					x			
Teucrium scorodonia	Valse salie					x			
Ulex europaeus	Gaspeldoorn		KW				x		
Veronica montana	Bosereprijs					x			
Vinca minor	Kleine maagdenpalm	1					x	x	

Er zijn 3 wettelijk beschermde plantensoorten in de zin van de Flora- en Faunawet aangetroffen. Dit zijn Grasklokje, Brede wespenorchis en Kleine maagdenpalm. Ze behoren tot categorie 1 (= algemeen beschermd).

Verder zijn tijdens de inventarisatie 5 rode-lijstsoorten (2004), t.w. Slofhak, Dwergviltkruid, Kruipbrem, Grondster en Gaspeldoorn waargenomen. Rode-lijstsoorten zijn soorten, waarvan het voorkomen in Nederland achteruitgaat. Hun voortbestaan is bedreigd. Deze hebben daarom een natuurwaarde van nationaal niveau. Daarnaast zijn een aantal andere soorten vanwege hun zeldzaamheid (KFK88-99 ≤ 5) van nationaal belang. Dit betreft alleen Bosereprijs.

Er zijn verder een aantal plantensoorten met een natuurwaarde van regionaal niveau (zeldzaam of bedreigd in Noord-Brabant). Dit betreft Waterpostelein, Kruipganzerik en Valse salie.

Van de genoemde bijzondere soorten zijn Kleine maagdenpalm en Gaspeldoorn adventief, d.w.z. dat ze ooit als plant of als zaad zijn ingebracht en daarna verwilderd.

De verspreiding van bovengenoemde soorten wordt getoond in figuur 2 van het rapport uit 2007². Nieuwe waarnemingen van echt wilde soorten zijn Kruipbrem in een boomteeltperceel (Fijnspar) in deelgebied 6 en Kruipganzerik en Bosereprijs op het asfalt van het MOB-terrein.

² Schenkeveld, A.J.M., 2007: Uitbreiding Golfbaan 'De Hooge Vorssel' natuuronderzoek; bureau Schenkeveld, Culemborg.

Bij ruimtelijke ingrepen zijn de groeiplaatsen van de hierboven vermelde soorten niet beschermd.

Avifauna

Onderstaande tabel geeft een alfabetische opsomming van alle in het gebied aangetroffen broedvogelsoorten met in de daaropvolgende kolommen of ze onder de Vogelrichtlijn vallen (bijlage I), de nesten een beschermde status hebben (1-5), ze op de nationale lijst van bedreigde soorten staan (EB, BE, KW, GE), en het deelgebied waarin ze zijn aangetroffen. De deelgebieden, waarin de betreffende soort alleen in 2012 is aangetroffen is **vetgedrukt**.

De lijst is gebaseerd op eigen onderzoek in 2007, het onderzoek van medewerkers van het bureau Natuurverkenningen van de provincie Noord-Brabant in 2006. Zij hebben alleen de landbouwgronden van de deelgebieden 5 en 6 onderzocht. Tenslotte is vanwege hun beschermde status in het voorjaar van 2012 gezocht naar nesten van uilen, spechten en roofvogels (2 veldbezoeken in maart en mei).

Nederlandse naam	Vogel	F&fwet	Rd_1st	Deelgebied					
				1	2	3	4	5	6
Boomklever		5			x		x	x	x
Boomleeuwerik	I								x
Buizerd		4						x	x
Boomkruiper		5		x	x	x	x	x	x
Bosuil		5				x*			
Ekster		5		x	x	x		x	x
Geelgors					x			x	x
Gekraagde roodstaart		5			x			x	x
Grasmus								x	
Groene specht		5	KW				x		x
Grote bonte specht		5		x	x	x	x	x	x
Havik		4							x
Huismus		2			x			x	x
Koolmees		5		x	x	x	x	x	x
Nachtzwaluw	I		KW						x
Patrijs			KW		x				
Pimpelmees		5		x	x	x	x	x	x
Sperwer		4		x					
Spreeuw		5						x	x
Zwarte kraai		5						x	x
Zwarte roodstaart		5						x	
Zwarte specht	I	5						x	

* eigenlijke nest net buiten het deelgebied

De tabel is alleen een opsomming van de broedvogelsoorten met een op communautair, landelijk of provinciaal niveau bedreigde of beschermde status. De beschermde status betreft die van de nesten. De meeste hiervan behoren tot categorie 5. Deze zijn buiten het broedseizoen niet beschermd. Het zijn vogels die weliswaar vaak terugkeren naar de plaats waar zij het jaar daarvoor hebben gebroed of de directe omgeving daarvan, maar die wel over voldoende flexibiliteit beschikken om, als de broedplaats verloren is gegaan, zich elders te vestigen. De verspreiding van deze soorten moet wel in beeld worden gebracht. Categorie 5-soorten zijn namelijk wel jaarrond beschermd als zwaarwegende feiten of ecologische omstandigheden dat rechtvaardigen.

De nesten van Buizerd, Havik, Huismus en Sperwer zijn daadwerkelijk jaarrond beschermd.

Genoemde roofvogels hebben hun nesten in dennenbomen verspreid over het onderzoeksgebied. In totaal gaat het om 5 plekken in de deelgebieden 1, 5 en 6.

Huismus is op 4 plekken steeds in de omgeving van bebouwing (aan de Heesche- en Berghemseweg) vastgesteld.

Al deze 9 plekken zijn streng beschermd onder de Flora- en faunawet (artikel 11).

Daarnaast toetste de provincie Noord-Brabant ingrepen in de Groene hoofdstructuur leefgebied struweelvogels (nu: Groenblauwe mantel) aan hun gevolgen voor de kwaliteit van de habitat voor deze vogels. Dit betreft hier Geelgors (5 territoria), Grasmus (1 territorium) en Patrijs (1 territorium).

Zoogdieren

Onderstaande tabel geeft een alfabetische opsomming van alle in het gebied aangetroffen zoogdiersoorten met in de daaropvolgende kolommen of ze onder de Habitatrichtlijn vallen (bijlage IV), of ze een beschermde status hebben (1-3), ze op de nationale lijst van bedreigde soorten staan (EB, BE, KW, GE), en het deelgebied waarin ze zijn aangetroffen. De deelgebieden, waarin de betreffende soort alleen in 2011/2012 is aangetroffen is **vetgedrukt**.

Verder is er van een aantal soorten (Das, Vos en vleermuizen) ook aangegeven of er verblijfplaatsen (burcht, vluchtpijp, hol, zomerkolonie, paarplek) is aangetroffen (v).

Nederlandse naam	Habitat	F&fwet	Rd_lst	Deelgebied					
				1	2	3	4	5	6
Bosmuis		1		x	x	x	x	x	x
Das		3		x	v	x	x	v	v
Egel		1		x	x	x	x	x	x
Gewone bosspitsmuis		1		x	x	x	x	x	x
Gewone dwergvleermuis	IV	3		x	x	x	v	v	v
Gewone grootoorvleermuis	IV	3			x	x	x		
Haas		1						x	x
Konijn		1		x	x	x	x	x	x
Mol		1		x	x	x	x	x	x
Ree		1		x	x	x	x	x	x
Rosse vleermuis	IV	3					v		
Ruige dwergvleermuis	IV	3					x	x	
Veldmuis		1		x	x	x	x	x	x
Vos		1		x	v	x	x	x	x
Watervleermuis	IV	3					x		

Omdat dassen en vleermuizen streng beschermd (categorie 3) zijn is hier extra veldonderzoek naar gedaan.

Dassen

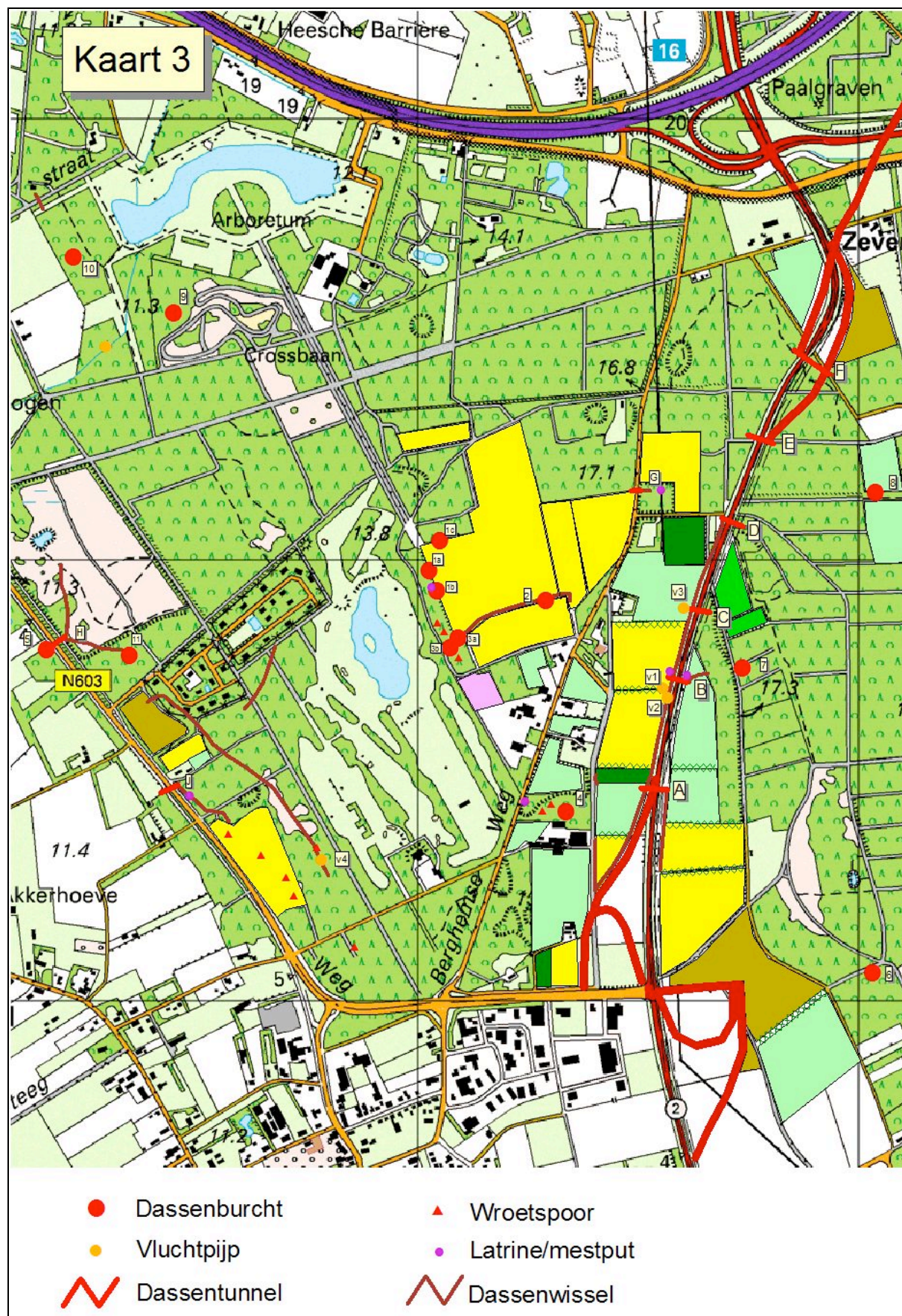
In maart 2012 is door Marc Moonen van de Stichting Das & Boom het dassenonderzoek uit 2007 geactualiseerd. De rapportage hierover is opgenomen als bijlage 1. Figuur 2 (kaart 3 uit de bijlage) toont de belangrijkste bevindingen.

De meeste dassenactiviteit in het onderzoeksgebied is geconstateerd:

- in de omgeving van de burchten (1 en 3) in de steilrand langs de Vorssel (deelgebied 5);
- langs het raster en bij de dassentunnels (A-C) van de A50 (deelgebied 6);
- in en rond het bosje met hoofdburcht (4) ten oosten van de Berghemseweg (deelgebied 6);
- ten oosten van het raster langs de Heescheweg (deelgebied 2).

Burchten, vluchtpijpen, wissels en (gebruikte) tunnels van dassen zijn streng beschermd onder de Flora- en faunawet (artikel 11). Daarnaast toetst de provincie Noord-Brabant golfbaanuitbreidingen aan de gevolgen voor dassen³. Naast verblijfplaatsen en vaste trekroutes wordt ook getoetst aan de voedselfunctie. Er mag geen of nauwelijks zogenaamd primair voedselgebied (= vochtig weiland en bos) verloren gaan.

³ Anonymus, 2005: Dassen en Golfbanen duurzaam samen?; Arcadis, Arnhem.

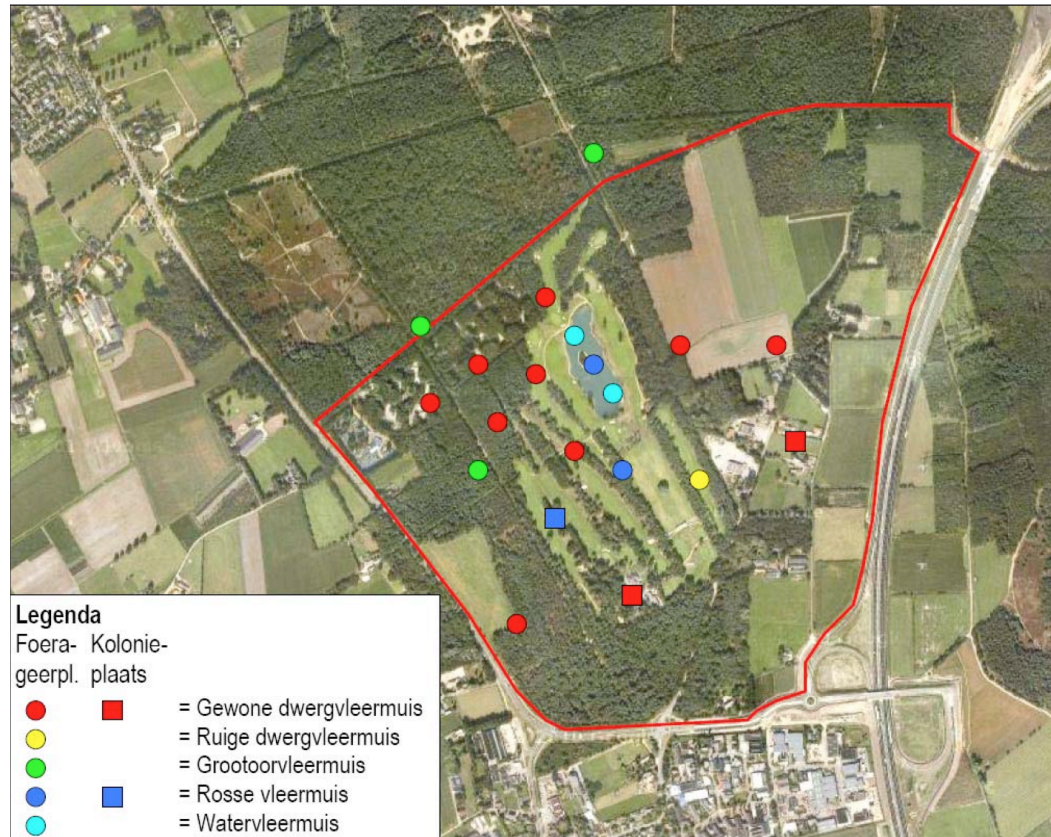
figuur 2: dassenactiviteit in het onderzoeksgebied (zie bijlage 1)

Vleermuizen

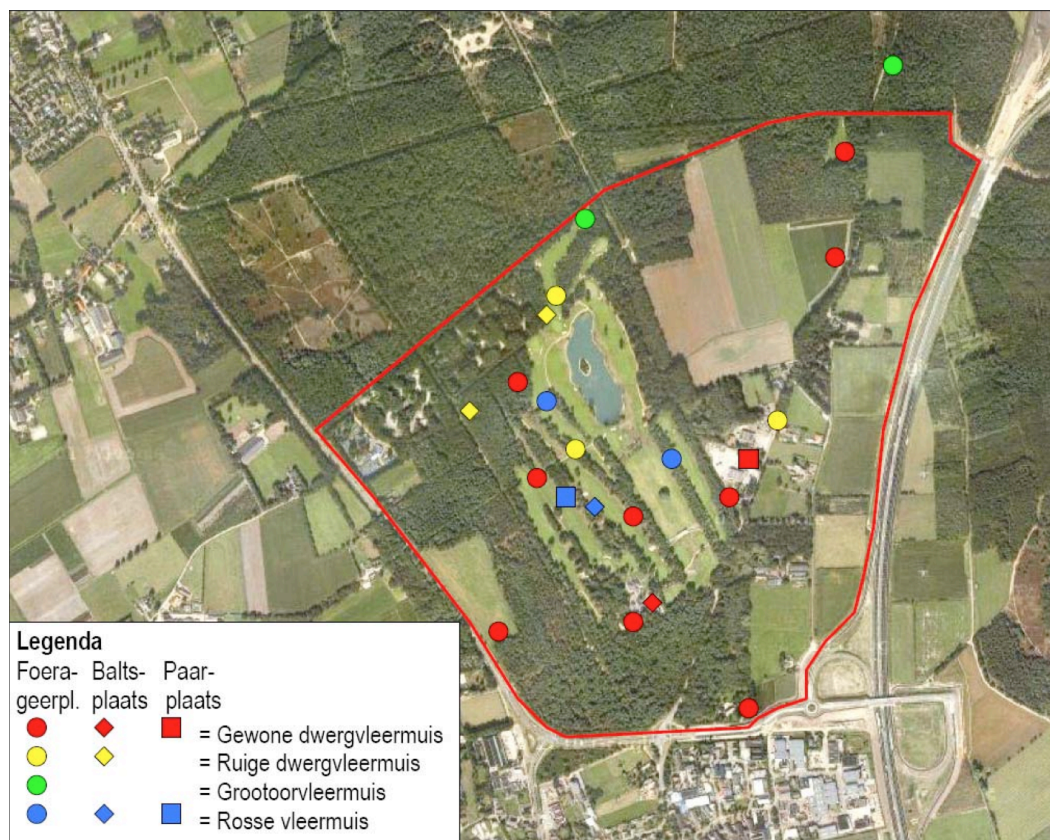
Het onderzoeksgebied is in de periode juni - september 2007 5x door Frank Mertens bezocht om het gebruik door vleermuizen in kaart te brengen. Dit vleermuisonderzoek is geactualiseerd door middel van 6 veldbezoeken in 2011 en 2012. Het verslag hiervan is opgenomen als bijlage 2.

Hieronder is de verspreiding van de verschillende soorten in de periodes zomer 2011, herfst 2011 en voorjaar 2012 afgebeeld.

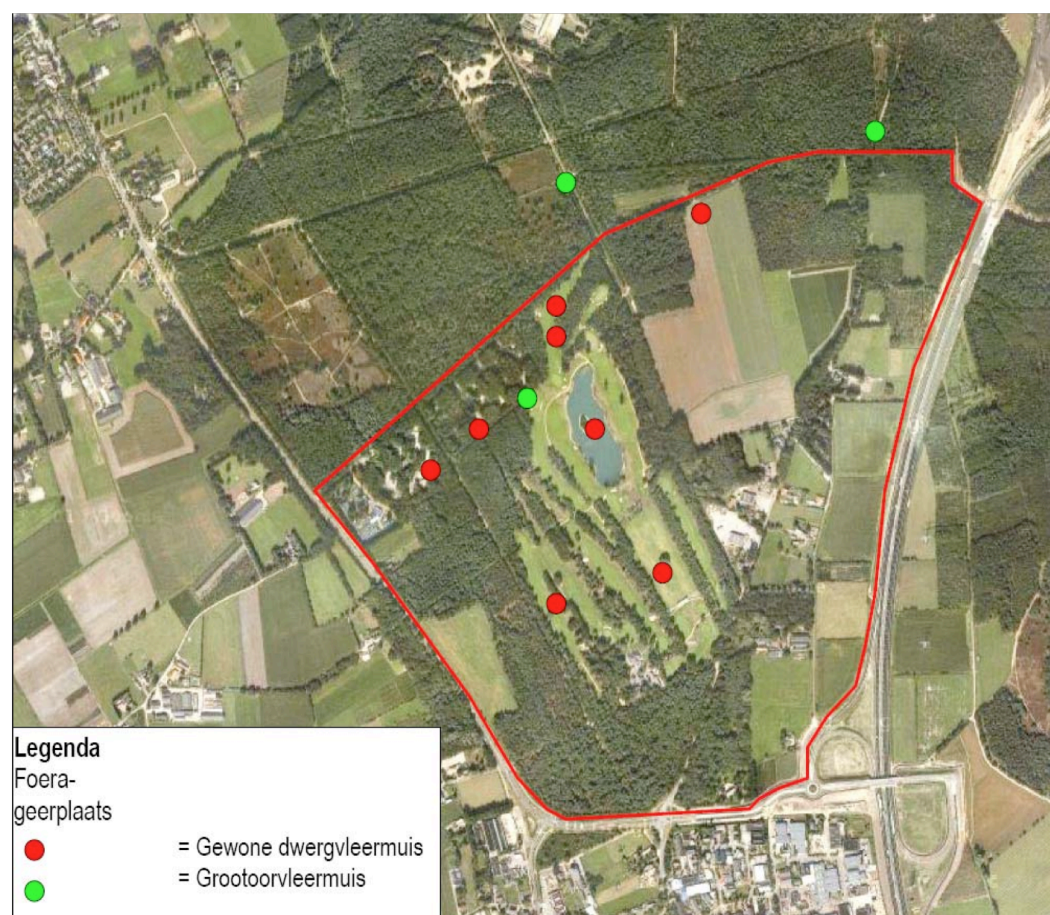

figuur 3a: waarnemingen vleermuizen in zomer 2011

figuur 3b: waarnemingen vleermuizen in herfst 2011

figuur 3c: waarnemingen van vleermuizen in voorjaar 2012

De belangrijkste conclusies van het vleermuisonderzoek zijn:

- Het onderzoeksgebied wordt door Gewone en Ruige dwergvleermuis, Gewone grootoorvleermuis, Watervleermuis en Rosse vleermuis als foerageergebied gebruikt.
- Gewone dwergvleermuis en Rosse vleermuis hebben in het onderzoeksgebied ook kraamkolonies en paarplekken.
- Van Ruige dwergvleermuis is ook een baltsplek vastgesteld.
- De hoogste concentratie foerageergebied, kraamkolonies, balts- en paarplaatsen ligt in deelgebied 4 (= golfbaan).

De hierboven genoemde verblijfplaatsen van vleermuizen zijn streng beschermd onder de Flora- en faunawet (artikel 11). Er zijn geen (beschermd) vaste vliegroutes vastgesteld.

Herpetofauna

In juli en augustus 2011 zijn door Hub Cuppen 2 veldbezoeken gebracht om de herpetofauna, vissen, libellen, dagvlinders en sprinkhanen te inventariseren. Het verslag hiervan is als bijlage 3 opgenomen. Dit onderzoek is een actualisatie van de inventarisatie in 2007.

Onderstaande tabel geeft een alfabetische opsomming van alle in het gebied aangetroffen amfibie- en reptielsoorten met in de daaropvolgende kolommen of ze onder de Habitatrichtlijn vallen (bijlage IV), of ze een beschermde status hebben (1-3), ze op de nationale lijst van bedreigde soorten staan (EB, BE, KW, GE), en het deelgebied waarin ze zijn aangetroffen. De deelgebieden, waarin de betreffende soort alleen in 2011 is aangetroffen is **vetgedrukt**.

Nederlandse naam	Habitat	F&fwet	Rd_lst	Deelgebied					
				1	2	3	4	5	6
Bastaardkikker		1				x	x		
Bruine kikker		1				x	x	x	x
Gewone pad		1				x	x	x	x
Kamsalamander	IV	3	KW						x
Kleine watersalamander		1							x
Levendbarende hagedis		2					x	x	
Rugstreeppad	IV	3				x	x		

De waarneming van de streng beschermde en bedreigde Kamsalamander is in 2001 gedaan in een poel in het bos bij een villa aan de Vliegvelddweg (x, y=167.2, 414.2) (deelgebied 6). Hierin zijn toen zowel mannetjes, vrouwtjes als larven aangetroffen. Deze waarneming is niet bevestigd door het onderzoek in 2007 en 2011. Het moment van waarneming (juli) was beide keren waarschijnlijk te laat in het seizoen.

De waarneming van de streng beschermde Rugstreeppad betreft een roepend mannetje in deelgebied 3 in 2007 en larven in een nat karrenspoor ten zuiden van de grote plas in deelgebied 4 in 2011.

De beschermde (categorie 2) Levendbarende hagedis is waargenomen in de heidestrook ten zuiden van de grote plas in deelgebied 4 in 2007 en 2011 en in een heidestrook in deelgebied 5 in 2011 (zie verder bijlage 3).

De voortplantings- en overwinteringsplekken van Kamsalamander, Levendbarende hagedis en Rugstreeppad zijn (streng) beschermd onder de Flora- en faunawet (artikel 11). Verder moet de ecologische functionaliteit van het leefgebied tenminste behouden blijven.

Van het leefgebied kwetsbare soorten van de GHS (nu: Groenblauwe mantel) is alleen in de heidestrook van deelgebied 5 een vertegenwoordigende soort, t.w. Levendbarende hagedis, aangetroffen. De andere zogenaamde kwetsbare soorten komen juist in andere deelgebieden (3, 4 en 6) voor.

Vissen

Buiten de hierboven genoemde poel in het bos aan de Vliegvelddweg zijn de beide andere wateren in het gebied (poel MOB-complex en grote plas) matig zuur en vrij voedselarm van karakter. In beide zijn exotische vissoorten uitgezet. In het MOB-complex zijn enkele grote exemplaren Graskarper waargenomen en circa 75 exemplaren van de Zonnebaars. In de grote plas is vrij veel Graskarper

aanwezig. De begrazingsdruk van deze soort is hier zo groot dat water- en oeverplanten vrijwel ontbreken met uitzondering van een lisdodgengordel aan de zuidkant van de plas. Daarnaast komen in de vijver op de golfbaan verschillende vissoorten voor, o.a. Blankvoorn, Rietvoorn, Drie- en Tiendoornige stekelbaars. Verder is hier naast Graskarper ook Goudvis uitgezet⁴. Geen van de waargenomen vissoorten is wettelijk beschermd.

Insecten

Onderstaande tabel geeft een alfabetische opsomming van alle in het gebied aangetroffen dagvlinder- (V), sprinkhaan- (S) en libellesoorten (L) met in de daaropvolgende kolommen hoe zeldzaam in Nederland ze zijn (1-9), ze op de nationale lijst van bedreigde soorten staan (EB, BE, KW, GE), en het deelgebied waarin ze zijn aangetroffen. De deelgebieden, waarin de betreffende soort alleen in 2011 is aangetroffen is **vetgedrukt**.

Er zijn alleen soorten opgenomen met een zeldzaamheidsklasse ≤ 7 .

Nederlandse naam	Soort	Zeldz	Rd_lst	Deelgebied					
				1	2	3	4	5	6
Boskrekel	S	6			x	x	x		
Bruin blauwtje	V	6	KW	x					x
Eikenpage	V	7		x	x			x	
Koraaljuffer	L	5				x			
Metaalglanslibel	L	7				x			
Oranje zandoogje	V	7		x	x	x	x	x	x
Sikkelsprinkhaan	S	2	GE					x*	x
Smaragdlibel	L	7				x			
Struiksprinkhaan	S	7					x	x	
Zeggendoortje	S	6					x		
Zuidelijk spitskopje	S	2							x
Zwervende heidelibel	L	5					x		

*) net buiten het betreffende deelgebied

Er zijn in 2007 en 2011 geen beschermde insectensoorten of andere ongewervelde diersoorten aangetroffen.

Dagvlinders

In het onderzoeksgebied is in 2011 een behoorlijk aantal dagvlindersoorten (21 soorten) waargenomen. Het merendeel van de aangetroffen soorten is algemeen tot zeer algemeen in Nederland (zie verder bijlage 3). De meest bijzondere waargenomen dagvlindersoort is Bruin blauwtje in de berm van de aansluiting van de A50 op de Noorderbaan (deelgebied 6) en verderop langs de Noorderbaan (deelgebied 1).

Sprinkhanen

Er zijn in 2011 10 sprinkhaansoorten waargenomen. De meeste zijn (zeer) algemeen in Nederland. Alleen de Sikkelsprinkhaan en Zuidelijk spitskopje zijn zeer zeldzaam. Sikkelsprinkhaan is ook bedreigd. De soort is op een heideterrein net buiten deelgebied 5 en in een ruige berm (Wingweg) in deelgebied 6 gesignaleerd.

Libellen

De libellenrijkdom van het gebied is sedert 2007 achteruit gegaan (van 21 naar 14 soorten). Alleen Koraaljuffer is minder algemeen. Deze is bij de poel in deelgebied 3 gesignaleerd (3 exx.). De grote dichtheid van de exotische vissoorten Graskarper en Zonnebaars in de wateren van het onderzoeksgebied zijn slecht voor de libellenrijkdom.

Overige ongewervelde dieren

Op verschillende plekken in de bosranden van de deelgebieden 1 en 5 zijn in 2007 nesten van de beschermde Rode (behaarde ?) bosmier gezien.

⁴ Mondelinge mededeling Joop Rosenhart, hoofdgreenkeeper Hooge Vorssel, 2005.

5 Conclusie

Natuurwaardering

Deelgebied 4, t.w. de huidige golfbaan, heeft de meeste natuurwaarden. In de 6 jaar geleden afgegraven natuurontwikkelingdelen groeien een aantal vaatplantensoorten van de Rode lijst zoals Dwergviltkruid en Grondster en kruipen bedreigde diersoorten als Levendbarende hagedis en Rugstreeppad. Verder is de golfbaan belangrijk leefgebied van vleermuizen (met kraamkolonies en paarplaatsen).

Het hele onderzoeksgebied is dassenleefgebied. De soort heeft zich zoals voorspeld in 2007 steviger gevestigd. De verblijfplaatsen (vluchtpijpen, bij- en hoofdburchten) worden overigens nog steeds uitsluitend in de steilranden van de deelgebieden 2, 5 en 6 aangetroffen, maar deze zijn wel toegenomen en ook in de deelgebieden 1, 3 en 4 zijn nu sporen van dassenactiviteit aangetroffen. De kwaliteit van de deelgebieden 5 en 6 als leefgebied struweelvogels is verder achteruitgegaan. In 2011/2012 zijn geen broedgevallen van Patrijs en Grasmus waargenomen. Wel is Boomleeuwerik gesignaleerd (in deelgebied 6).

De kwalificatie van een deel van deelgebied 5 als leefgebied kwetsbare soorten (amfibieën en reptielen) kon in 2011 ten dele worden bevestigd. De waarnemingen van Rugstreeppad en Levendbarende hagedis zijn over het gehele onderzoeksgebied gezien toegenomen. Maar ook hierin scoort deelgebied 4 beter dan de andere deelgebieden.

Naast deelgebied 4 onderscheidt zich deelgebied 6 door de (exclusieve) aanwezigheid van Boomleeuwerik, Nachtzwaluw, Kamsalamander, Bruin blauwtje, Sikkelsprinkhaan, Zuidelijk spitskopje.

Ingreep

De effecten van de uitbreiding van de golfbaan en de natuurontwikkeling op de hierboven beschreven natuurwaarden komen niet hier, maar in de mer aan de orde. Hieronder wordt voorlopig volstaan met een opsomming van de (beschermde en bedreigde) natuurwaarden, die in het geding zijn:

- bedreigde vaatplantensoorten van akker, bos en hei
- struweelvogels
- bosvogels, de beschermde nesten van spechten, roofvogels en uilen in het bijzonder
- dassen
- vleermuizen
- herpetofauna, Kamsalamander, Levendbarende hagedis en Rugstreeppad in het bijzonder
- insecten van hei/schraalgrasland, Bruin blauwtje en Sikkelsprinkhaan in het bijzonder

Natuurtoets

Ook de toetsing van de ingreep aan de (inter) nationale natuurbeschermingswetgeving en het provinciaal natuurbeleid komt pas in de mer aan de orde. Voor zover te overzien zijn vooral de effecten in de aanlegfase van de golfbaan en de in de omgeving liggende mitigerende natuurgebieden belangrijk. De opgave zal zijn om gedurende deze periode de ecologische functionaliteit van het gebied voor de soortengroepen struweelvogels, dassen, Rugstreeppad en Levendbarende hagedis overeind te houden. Om dit goed vorm te geven zal daarom een ontheffingsaanvraag ex artikel 75C van de Flora- en faunawet worden aangevraagd ten behoeve van een zogenaamde positieve afwijzing. In het activiteitenplan bij deze aanvraag zullen de maatregelen om alle schade aan de betreffende soorten te mitigeren worden geconcretiseerd. Daarin komt ook de fasering van de werkzaamheden aan de orde.

6 Bijlagen

Bijlage 1: Moonen, M, 2012: Onderzoek naar de waarde van het golfbaanuitbreidingsgebied Hooge Vorssel voor dassen update; Stichting Das en Boom, Beek-Ubbergen.

Bijlage 2: Merten, F., 2012: Actualiserend onderzoek naar het voorkomen van vleermuizen in het gebied en omgeving van golfclub Hooge Vorssel te Nistelrode; bureau Mertens, Wageningen.

Bijlage 3: Cuppen, H., 2011: Een onderzoek naar de herpetofauna, vissen, dagvlinders, libellen en sprinkhanen op Golfbaan De Hooge Vorssel te Nistelrode; Adviesbureau Cuppen, Eerbeek.